

TÜRKÇEDEKİ DEYİMLERDE KONUŞMA BECERİSİ

Ömer KEMİKSİZ*

Özet

Konuşma becerisi, okuma, yazma ve dinlemeyle birlikte dört temel dil becerisinden biridir. Bu beceri, dinleme becerisiyle birlikte günlük iletişimin çok önemli bir bölümünde kullanılmaktadır. Bu araştırmanın amacı, Türkçedeki deyimlerde konuşma becerisinin yerini tespit etmektir. Tarama modelinde doküman incelemesi ile gerçekleştirilen çalışmanın örneklemini Türk Dil Kurumu tarafından 2010 yılında 11. baskısı yapılan Türkçe Sözlük oluşturmuştur. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. Yapılan analiz neticesinde konuşma becerisiyle ilgili deyimler konuşma yetisi, konuşma aşaması, içerik, üslup, konuşma süresi, konuşma dışı unsurlar, ses tonu ve konuşma ortamı olmak üzere sekiz kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler altında da çeşitli temalara yer verilmiştir. Çalışmada konuşma becerisiyle ilgili olan 621 deyim (birden fazla anlamı olanlarla birlikte 640 deyim) bulgular bölümünde frekans ve yüzde değerleriyle tablolar hâlinde sunulmuştur. Araştırma sonucunda konuşma becerisiyle ilgili deyimlerin en fazla üslup (%27), içerik (%15), konuşma yetisi (%14), konuşma dışı unsurlar (%12) ve konuşma süresi (%11) kategorilerinde yer aldığı belirlenmiştir. Bunlar dışındaki kategoriler ise ses tonu (%8), konuşma ortamı (%7) ve konuşma aşaması (%6) şeklinde sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türkçe, deyim, dil becerileri, konuşma becerisi.*

Gönderilme Tarihi: 13.09.2019

Kabul Tarihi: 15.10.2019

1 Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi, okemiksiz@bartin.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8628-6203

SPEAKING SKILL IN TURKISH IDIOMS

Abstract

Speaking skill is one of the four main language skills along with reading, writing, and listening. This skill as well as listening is used in a significant part of daily communication. The aim of this research is to identify the place of speaking skill in idioms in Turkish. Carried out through document analysis in the survey model, the sample of the research is the Turkish Dictionary of which 11th edition was published in 2010 by Turkish Language Association (TDK). Content analysis was used in the analysis of the data obtained in the research. As a result of the conducted analysis, idioms about speaking skill were classified into eight categories as being speaking ability, speaking stage, content, tone, duration of speaking, elements which are out of speech, tone of voice, and the environment of speech. Various themes were given under these categories. In the study, 621 idioms about speaking skill (640 idioms when the ones which have more than one meaning are considered) were given in the findings chapter with frequency and percentages. It was determined as a result of the study that the highest numbers of idioms about speaking skill are found in the categories of tone (27%), content (15%), speaking ability (14%), elements which are out of speech (12%), and duration of speaking (11%). Other categories are tone of voice (8%), environment of speech (7%), and speaking stage (6%).

Keywords: Turkish, expression, language skills, speaking skill.

GİRİŞ

Bireyin varlığını sürdürmesinde temel ihtiyaçlarının yanında kendini ifade etme yani diğer bireylerle iletişime geçme ihtiyacı da vardır. Günlük hayatta farklı mekânlarda birden çok kişiyle farklı amaçlar doğrultusunda iletişim içerisinde olan kişinin bu iletişim sürecinde göstereceği başarı, kullanacağı temel dil becerilerindeki yetkinlikle doğru orantılıdır. Temel dil becerilerinden biri olan konuşma, iletişim sürecinin önemli bir unsuru olması ve anlatma becerilerinden bir diğeri olan yazmaya oranla daha sık kullanılması sebebiyle bireylerin sosyal, akademik vb. alanlardaki gelişmesine de temel teşkil etmektedir.

“İnsanların çevresiyle iletişim kurmasının en etkili yolu olmanın yanında, dil öğrenme sürecinde zihni düzenlemeye de yardım eden bir öğrenme alanı” (Güneş, 2014: 107) olarak kabul edilen ve “*zihinde oluşan ve biçimlenen düşüncelerin ağız, diş, dudak, gırtlak, nefes yolları, ses telleri, damak, geniz gibi ses organları yardımıyla anlamlı söz kalıbına dönüştürülmesi*” (Gündüz vd., 2014: 20), “bir kimsenin başka bir kimseye veya bir dinleyici topluluğu karşısında söylediği sözler” (Yalçın, 1989: 149) biçiminde tanımlanan konuşma, iletilmek istenen bildiri anında karşı tarafa ileten bir iletişim türü (Ağca, 2001: 93) olmasıyla da son derece önemlidir. Toplum hayatının hemen hemen her alanında hayati bir önem taşıyan (Yalçın, 2002: 97) ve çağlar boyunca insanların birbirleriyle ilişkilerini düzenlemede, birbirlerinin duygularını ve düşüncelerini etkilemede en etkili araç olan konuşma, bugün de değerinden bir şey kaybetmemiştir (Kurudayıoğlu, 2011: 3). Günümüzde teknoloji alanında yaşanan hızlı gelişim ve değişimler karşısında dahi bu beceri, bireyin kendini anlatmak için başvurduğu en önemli yollardan biri olmaya devam etmektedir. İnsanoğlunun gün içinde ortalama on iki saatini iletişime ayırdığını belirten Güneş (2015: 151), bu sürenin yaklaşık beş saatinin dinleme, dört saatinin de konuşmaya ayırdığını, bundan dolayı konuşma becerisinin günlük iletişim bütçesinde önemli bir yer tuttuğunu vurgulamaktadır. Bu yüzden toplumdaki her vatandaşın, duygu ve düşüncelerini doğru ve eksiksiz bir şekilde ifade edecek derecede konuşma becerisini geliştirmiş olması gerekir. Bu durum, sağlıklı iletişim için de gerekli bir şarttır. Sağlıklı iletişim ise kişiler arası ilişkilerin niteliğini belirler (Doğan, 2009: 193). Bu yüzden toplumu oluşturan her bireyin diğer bireylerle nitelikli iletişim/ilişki kurabilmesi için öncelikle konuşma becerisi bakımından yeterli seviyeye ulaşmış olması gerekir.

“*Konuşarak anlaşmak insanın gerçekleştirdiği son derece önemli becerilerden biridir*” (Aktaş, 2010: 38-39) ve konuşma, “*ister kendi kendine, ister ikili, isterse cemiyet içinde olsun, bilgi edinmeye, düşünce ve yorum oluşturmaya, baş-*

kalarını ikna etmeye ve daha pek çok amaca hizmet eder” (Dervişoğlu ve Yılmaz, 2005: 15). İnsanın başarısını, iş, eğitim ve özel hayatında büyük ölçüde etkileyen ve yönlendiren bir faaliyet (İşcan, 2015: 5) olan konuşma becerisini edinmiş kişiler, çevrelerindeki insanları kısa sürede etkileme, kendi duygu ve düşüncelerini ifade edebilme ve bunun sonucunda karşılardaki insanlar tarafından kabul edilme gücüne sahip olurlar (Topçuoğlu-Ünal vd., 2014: 3). “*Çevremizle iletişim kurmayı sağlayan, bizi başkaları karşısında iyi-kötü, başarılı-başarısız yapan ve dışa yansıyan en önemli özelliğimiz olan*” (Calp, 2010: 191) konuşma becerisinde etkili olan kişilerin ikna etme güçlerinin ve bununla birlikte öz güvenlerinin yüksek olduğu da söylenebilir. Etkili konuşma becerisine sahip bireyler çevreleri tarafından sevilip saygı görecekları için bu beceri, toplum içinde saygın konuma gelmede de etkilidir (Sarıkaya, 2017: 18). Bu sebeple etkili ve güzel konuşma becerisini kazanmış bireyler hem içinde yaşadıkları çevreye hem de kendi kişisel gelişimlerine olumlu anlamda katkı sunarlar. Bu da onların toplum içinde önemli roller üstlenmelerine doğrudan etki eder.

Kendini ifade etme becerisi, çağdaş demokratik toplumlarda bireylerin siyasi ve sosyal yapılar içindeki yerlerini büyük oranda etkilemektedir (Ünal, 2003: 3). Sever’e (2011a:111) göre kişilerin demokratik toplumun etkin bir üyesi olabilmeleri, doğru ve etkili konuşmayı sağlayan tüm becerileri edinmelerine ve bu becerileri konuşma ilkelerine uyarak yaşama geçirmelerine bağlıdır. Bununla birlikte konuşarak kendini ifade etme, toplumların demokratiklik seviyesini göstermesi bakımından da son derece önemlidir. Temizkan’a (2013: 200) göre konuşma, çağımızda demokratik hayatı oluşturmada bir etken olduğu gibi demokratik bir toplumda vazgeçilemeyecek en temel hak ve görevdir. Kurudayıoğlu’na (2011: 4) göre “*demokratik bir toplumda toplumsal yaşama konuşma aracılığıyla katılırız. Çünkü demokratik yaşam düşüncelerin, görüşlerin özgürce söylenebildiği, özgürce tartışılabildiği bir ortam gerektirir. Bu ortamı da konuşmanın imkânlarından yararlanarak düşüncemizi ortaya koymakla oluşturabiliriz.*” Konuşmanın olmadığı yerde fikirlerin dile getirilmesi söz konusu olamayacağı için bir toplumun gelişmesinde düşündüğü kadar, düşüncelerini ifade edebilen bireylere ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Konuşma, bireysel ve sosyal hayattaki önemi kadar eğitim hayatında da üzerinde durulması gereken, akademik başarının olmazsa olmazı bir dil becerisidir. “*Eğitimde ve dil kazanımında kişiye kazandırılacak davranışlar olan problem çözme, analitik düşünebilme, sebep-sonuç, amaç-sonuç, parça-bütün ilişkisi kurabilme, değerlendirme yapabilmenin ölçülmesinde konuşma becerisinden yararlanılır*” (Erdem, 2013: 218). Öğrencilerin konuşma becerisinden kendilerini ifade

etmek, iletişim kurmak, öğrenmek ve zihinsel yapılarını geliştirmek amacıyla ifade ettiklerini vurgulayan Güneş (2014: 106), bu becerinin öğrencilerin iş birliği yapmaları, tartışmaları, ortak kararlar almaları ve sorun çözmeleri açısından da önemli bir öğrenme alanı olduğunu belirtmektedir. Öz'e (2011: 195) göre ise öğrencilerin günlük hayatta farklı durumların gerektirdiği konuşmaları yapabilmeleri, duygu, düşünce ve bilgilerini kendilerine güvenerek aktarabilmeleri ve doğru değerlendirmeler yapabilmeleri konuşma becerilerinin gelişimi açısından önemlidir. Bu sebeple öğrencilerin kendilerini sözlü olarak ifade edebilme yeterliliğine sahip bireyler olarak yetiştirilmelerinde eğitim kurumlarında görevli personele de önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Toplumla iletişime geçmenin ve kendini anlatabilmenin önemli bir basamağı olan konuşmanın nasıl olması gerektiği de cevaplanması gereken sorulardan biridir. Zira her konuşma, dinleyenlerde aynı etki ve heyecanı uyandır(a)maz. Konuşmanın yalnızca bir yığın kelimeyi arka arkaya sıralamak ve lüzumsuz lakırtı yapmak demek olmadığını ifade eden Koç'a (2011: 457) göre konuşma denilince akla güzel konuşma gelmelidir. Güzel konuşmak da ana dilinin kurallarına bağlı kalıp estetiğinden faydalanılarak uygun yerde, uygun zamanda ve uygun kişiye yapılan konuşmadır. Sever'in (2011b: 22) de vurguladığı gibi "*konuşma, sadece birtakım sözcükleri ses aracılığıyla başkalarına aktarmak değildir. Bir anlatım ve anlaşma aracı olan konuşmanın da diğer anlatım biçimlerinde olduğu gibi kendine özgü kural ve ilkeleri vardır.*" Bu kural ve ilkeleri öncelikle bilmek, ardından konuşmalarımızda uygulamaya özen göstermek, becerinin amacına ulaşmasında etkili olacaktır.

Söz, konuşma becerisini kullanacak kişinin elindeki en büyük güçtür ve bir konuşmada başarılı olmak için bu güçten en etkili şekilde yararlanmak gerekir. Özdemir'e (2014: 239) göre sözlü anlatımın yani konuşmanın etkili bir araç olarak kullanılması öncelikle sözün gücünü tanımayı ve sözü ustalıklarla kullanmayı gerektirir. Konuşmamızın etkili olmasının her şeyden önce seçtiğimiz sözcüklere bağlı olduğunu belirten Kavcar ve diğerlerine (2011: 338) göre iyi seçilmiş sözlerden oluşacak bir konuşma, çevreyle sağlıklı ilişkiler kurmayı sağlar ve böylece kişiyi sosyalleştirir, onun değerini ve saygınlığını artırır. Akbayır (2014: 3) da içeriği ne kadar zengin olursa olsun bir sözün iyi anlatılmadığı takdirde dinleyende beklenen etkiyi oluşturmayacağını, bu sebeple konuşmanın canlı ve renkli olması gerektiğini, bunu gerçekleştirmek için de sesin tınısından, sözlerin arasına çeşitli espri, özlü söz, dize, anekdot gibi unsurların yerleştirilmesine kadar pek çok unsurun dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Sözlü anlatımda en önemli hususun sesin kullanılması olduğunu belirten Aktaş ve diğerlerine (2004: 259)

göre ses, insanın kişiliğini yansıtır. Bununla beraber sesin iyi kullanılması, insana çevresinde bir saygı da uyandırır. Bu nedenle sözlü anlatımda başarılı olmak için öncelikle konuşmacı, sesinin özelliklerini tanımalıdır. Bu noktada Taşer'in (2015: 120) iyi bir konuşma sesinin özellikleri arasında saydığı işitilebilirlik, akıcılık, hoşça giderlik, anlamlılık, bükümlülük gibi unsurların dikkate alınmasında ve uygulanmaya çalışılmasında yarar vardır. Çünkü yapılan konuşmanın güven verici olup olmaması, samimiyeti, konuşmacının sesinde ve hareketlerinde gizlidir. Sözün anlamı yanında konuşmacının ses tonu ve vurguları da olaylara bakış tarzını ve hayat anlayışını yansıttığından iyi bir konuşmacı bütün bunları göz önünde bulundurmalıdır (Gariper, 2013: 290).

Konuşmalarda sesin kullanımı kadar önemli bir konu da beden dilinin kullanımıdır (Akyol, 2006: 25). Yapılan araştırmalar bir iletişimin yapılandırılmasında ortalama olarak kelimelerin %10, ses tonunun %30 ve beden dilinin %60 civarında bir role sahip olduğunu (Baltaş ve Baltaş, 1998: 31) göstermektedir. Bu sebeple bir konuşmada ses tonu etkili kullanılmaz ve beden diline başvurulmazsa konuşma canlılığını yitireceğinden (Topçuoğlu-Ünal vd., 2014: 8) konuşmanın verimli olabilmesi için konuşmada kullanılan sözler, konuşma şekli ve beden dili gibi unsurların en etkili şekilde kullanılması gerekmektedir (Temizkan, 2013: 209). Bu da bir konuşma metnini hazırlarken/sunarken konuşmacının yalnızca içeriğe odaklanmaması gerektiğini, böyle bir yaklaşımın dinleyicilerde istenen etkiyi uyandıramayacağını göstermesi bakımından önemlidir. Şahin ve diğerlerine (2015: 226) göre yalnızca çok iyi hazırlanmış güzel bir konuşma metni ve ses tonu ile dinleyicilere karşı etkili bir konuşmacı olmak çok zordur. Zira dinleyici sözlerin yanında doğal, canlı, içten bir anlatımdan da etkilenir. Duruş, bakış, jest ve mimikler konuşmacı hakkında tahminler ve değerlendirmeler yapma fırsatı vererek konuşmacı ile dinleyici arasında olumlu ve olumsuz bağ kurulmasına temel teşkil eder.

Hem yazılı hem de sözlü anlatımda başarılı olmanın yollarından bir diğeri konu seçimidir (Özdemir, 2014: 109). Konuşmada başarı için ilgi çekici bir konunun bulunmasının önemli olduğunu ifade eden Karaalioğlu'na (1976: 63) göre konusuz konuşmalar, gevezelik biçimini almakla kalmaz, karşımızdakinin sabrını da taşırır. Bunun için seçilecek konu dağıtılmadan, konuyla ilgili fıkralardan, görüşlerden, deneylerden yararlanılarak bir ana fikir üzerinde yoğunlaşılmalıdır. Konuşmacının ilgi duymadığı, sadece aktarmak zorunluluğu duyarak yaptığı konuşmalar tekdüze bir yapıda olacağından hem konuşmacı hem de dinleyici için verimsiz olur (Yüksel, 2016: 146). Nitelikli bir konuşmanın konusunun hem dinleyen hem de konuşan için önemli olması gerektiğini belirten Topçuoğlu-Ünal ve

diğerlerine (2014: 7) göre konunun önemi kadar konuşmacının konuya hâkimiyeti de son derece önemlidir. Çünkü konuşma konusu hakkında ne kadar çok ve derinlemesine bilgi sahibi olunursa dinleyiciler üzerindeki etki de o oranda artacaktır.

Duygu, düşünce ve hayalleri, dilin kurallarına uygun olarak, ince bir zevk ve güzellikle ifade etmek için kullanılan özel bir anlatış tarzı kabul edilen, konuşmaların dinlenilmesine ve fikirlerin kabulüne tesir eden önemli bir faktör olan üslup (Vural, 2004: 290), bir konuşmayı etkili ve başarılı kılacak unsurlardan bir diğeridir. Zira sözlü anlatımdaki başarımız yalnızca ne söylediğimizle değil, aynı zamanda bunları nasıl söylediğimizle de ilgilidir. Bu sebeple konuşmacının inandırıcılık, içtenlik, etkileyicilik, serbestlik, akıcılık, duruluk, doğallık, açıklık, kuvvet, imgeleştirme, incelik, duyarlık, çeşitlilik, hareket gibi üslup özelliklerini iyi bilmesi ve pratiğe dökmesi gerekir (Pilav vd., 2012: 223-226). Temizkan'a (2013: 210) göre konuşmacı, konuyu anlatırken sade, yapmacıksız ve kendini olduğu gibi yansıtan bir üslup kullanılmalıdır. Konuşmacının dış görünüşündeki kibarlığı, konuyu ciddiye alan tutumu, sevimli ve cana yakın olması, dinleyicilere karşı duyduğu samimiyeti ve konuşmasındaki canlılığı da üslubu tamamlayan unsurlar arasındadır.

Söylenmek istenen lafı uzatmadan kısaca söyleme, yapmacıklığa ve gereksiz tekrarlara yer vermeme (Temizyürek, 2013: 187), konuşmaları mantık süzgecinden geçirme, konuşma dilinin kural ve inceliklerini iyi bilme, geniş bilgi ve kültür birikimine sahip olma (Kurudayıoğlu, 2011: 63-64), konuşmayı doğru ve kesin bilgilere dayandırma, anlatımda muğlak ifadelere yer vermeme, hitap edilen kişileri rencide edip kırmama (Topçuoğlu Ünal vd., 2014: 5-12), ne çok yavaş ne de çok hızlı konuşup dinleyicilerin dikkatlerinin dağılmasına ve zihinlerinin başka şeylerle meşgul olmasına sebebiyet vermeme (Yazıcı, 2015: 167) gibi şartlar da konuşma sürecinde dikkate alınması gereken ve konuşma(cı)yı başarılı kılacak unsurlar arasında sayılabilir.

Konuşma becerisinin önemine ve konuşmalarda dikkat edilmesi gereken noktalara yalnızca bilimsel çalışmalarda değil edebî eserlerde de yer verildiği söylenebilir. Alanyazına bakıldığında konuşma becerisinin çeşitli edebiyat türlerindeki/eserlerindeki ele alınma durumunu inceleyen araştırmalara rastlamak mümkündür. Bu araştırmalardan biri olan Arslan'ın (2012) çalışmasında Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig eserinde yer alan konuşma ve dinleme becerisiyle ilgili sözlerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Batur'un (2012) çalışmasında Kaşgarlı Mahmud'un Divânü Lûgati't-Türk'ündeki anlama (okuma-dinleme) ve anlatma (konuşma-yazma) becerilerine dair örneklere yer verilmiştir. Yenen-Avcı (2015) tarafından Sadî Şirâzi'nin Gülistan eserinin konuşma sanatına katkıları

bakımından incelendiği araştırmada da bahsi geçen kitap, konuşmanın özellikleri, etkileyici konuşmanın nitelikleri ve konuşmaya dair uyarılar başlıkları altında incelemeye tabi tutulmuştur. Hamidov'un (2006) konuşma ile ilgili deyimlere değindiği araştırma ağız, dil, söz gibi belirli kelimelerin deyimlerde ne şekilde yer aldığıyla sınırlıdır. Çiççi ve Alevli'nin (2013) temel dil becerilerinin Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr eserindeki durumunu inceledikleri araştırmada bu becerileri işleyen 1070 beytin 878'inin konuşma, 38'inin yazma, 76'sının dinleme ve 79'unun okuma becerisiyle ilgili olduğu ortaya çıkmıştır. Onan ve Özçakmak'ın (2014) deyimleri dil farkındalığı ve işlevsel dil kullanımı yönünden inceledikleri çalışmada örnekleme alınan 526 deyimın %80.42'sinin konuşmayla, %10.84'ünün dinlemeyle, %7.22'sinin yazmayla ve %1.52'sinin de okumayla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Onan'ın (2011) dil farkındalığı ve işlevsel dil kullanımı açısından atasözlerini ele aldığı araştırmada da örneklemedeki 926 adet atasözünün %87.90'nunun konuşma, %6.47'sinin dinleme, %4.31'inin yazma ve %1.29'unun okuma becerisiyle ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada konuşma becerisinin gerek atasözleri gerekse deyimlerde oldukça önemli bir yer tuttuğu gerçeğinden hareketle, konuşma becerisiyle ilgili deyimlerde bu becerinin hangi açılardan karşımıza çıktığı sorusuna cevap aranmış, Türkçedeki deyimlerde konuşma becerisinin çeşitli başlıklar altında incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın modeli, örnekleme, veri toplama ve verilerin analiz süreci hakkında bilgiler verilmektedir.

Model

Konuşma becerisiyle ilgili deyimleri tespit etmeyi amaçlayan bu araştırma, tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya konu olan olay, birey veya nesnenin kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışıldığı (Karasar, 2005: 77) bu modelde amaçların ifade edilişi genellikle ne idi, nedir, ne ile ilgilidir, nelerden oluşmaktadır gibi daha çok var olan şeyi değişik boyutlarıyla açıklamaya dönük soru cümleleri ile gerçekleştirilir (Köse, 210: 109).

Çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan (Yıldırım vd., 2011: 187) bu yöntemde, belli bir amaca yönelik olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme basamaklarına uygun hareket edilir (Karasar, 2005: 183).

Örnekleme

Türkçenin temel dil becerilerinden biri olan konuşma becerisinin deyimlerde yer alma durumunu belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada örnekleme olarak Türk Dil Kurumu Yayınları tarafından 2010 yılında 11. baskısı yapılan Türkçe Sözlük kullanılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmada kullanılacak verileri toplamak amacıyla öncelikle Türkçe Sözlük'te madde içinde yer alan birleşik fiiller, atasözleri, deyimler ve gibi, kadar, ile vb. sözlerle oluşan kalıplaşmış ifadeler taranmıştır. Bu ifadelerden deyim kategorisinde yer alanları tespit etmek amacıyla eş zamanlı olarak www.tdk.gov.tr adresindeki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü de taranmış, belirlenen deyimler alfabetik sıralamaya dikkat edilerek bilgisayar ortamında oluşturulan Microsoft Word dosyasına aktarılmıştır. Bu dosyada oluşturulan tabloya *deyim- deyim anlamı/anlamları-konuşma becerisine uygunluğu* şeklinde üç sütun açılmıştır. Tarama işlemi araştırmacı tarafından iki defa gerçekleştirilmiş, ortaya çıkan tabloda yer alan deyimlerin konuşma becerisini yansıtmadığını belirlemek için sonraki adımda iki alan uzmanının görüşüne başvurulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütler neticesinde tabloya son şekli verilmiş, sonuç olarak 621 deyim araştırma kapsamında kullanılması uygun görülmüştür. Kelimelerin yer değiştirmesi ya da eş anlamlı kelimelerle kurulan ve aynı anlama gelen deyimler (ağzından baklayı çıkarmak- baklayı ağzından çıkarmak, lafı uzatmak, sözü uzatmak vb.) Türkçe Sözlük'te madde içlerinde ayrı ayrı değerlendirildiğinden çalışmada bu uygulamaya riayet edilmiştir.

Verilerin Analizi

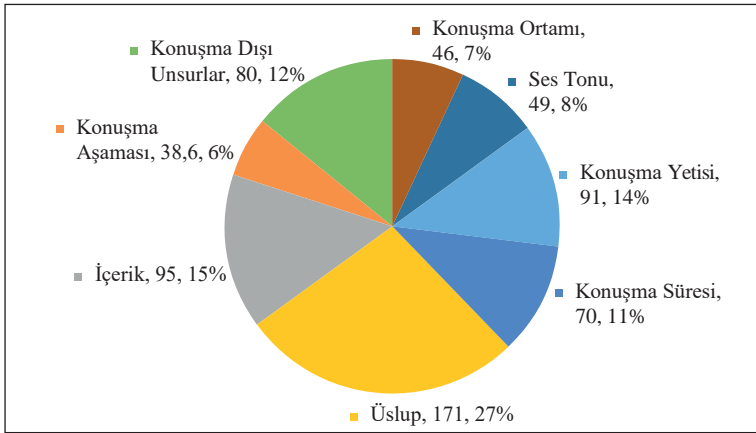
Araştırma sonucu elde edilen verilerin analizinde içerik analizinden yararlanılmıştır. Yazılı, sözlü bir metni veya sembolü analiz edip rakamlara dönüştürüp bu rakamların üzerinden yoruma gitmek, diğer bir deyişle rakamları tekrar söze dönüştürmek olarak tanımlanan (Şahin, 2010: 189) içerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ulaşmaktır. Bu amaçla toplanan verilerin öncelikle kavramsallaştırılması, daha sonra da bu kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temaların saptanması gerekmektedir (Yıldırım vd., 2011: 227). Bu amaçla araştırmacı tarafından öncelikle 621 deyim, anlamları dikkate alınarak belli temalara ayrılmış, bu temalar da daha sonra benzerlikleri bakımından belli başlıklar altında kategorize edilmiştir. Araştırmada yer alan bazı deyimlerin birden fazla anlamı olduğundan bu deyim-

ler, ayrı birer deyim gibi düşünülmüş, yapılan analizler sonucu 640 deyim, araştırmanın güvenilirliğini artırmak ve kodlayıcılar arası tutarlılığı sağlamak amacıyla bir alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Verilerin belli kategoriler altında toplanmasında kodlayıcılar arası güvenilirliği sağlamak için Miles ve Huberman'ın (Güvenirlilik= Görüş Birliği/ (Görüş birliği+ Görüş ayrılığı) formülü kullanılmakta (Cansız-Aktaş, 2015: 351) ve kodlama güvenilirliğinin en az % 80 uyum düzeyinde olması tavsiye edilmektedir (Creswell, 2014: 203). Bu çalışmada araştırmacı ve uzmanın görüşleri sonucu elde edilen güvenilirlik .95 (610/(610+30) düzeyinde bulunmuştur. Çeşitli kategori ve temalar altında toplanan deyimler, bulgular bölümünde frekans ve yüzde değerleriyle sunulmuş, her kategori için oluşturulan tabloların altında, ilgili kategorilerdeki temaları yansıttığı düşünülen deyimlere ve anlamlarına yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde yer verilen bulgular, araştırma sonucu ortaya çıkan kategoriler ve temalar doğrultusunda ele alınacaktır.

Konuşma becerisiyle ilgili deyimlerin toplandığı kategoriler ve bu kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri Grafik 1'de gösterilmiştir.

Grafik 1. Kategorilere Ait Sayısal Veriler

Grafik 1'e göre çalışmada sekiz farklı kategorinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu kategorilerden "Konuşma Yetisi"nde 91 (%14), "Konuşma Aşamaları"nda 38 (%6), "İçerik"te 95 (%15), "Üslup"ta 171 (%27), "Konuşma Süresi"nde 70 (%11), "Konuşma Dışı Unsurlar"da 80 (%12), "Ses Tonu"nda 49 (%8) ve "Konuşma Ortamı"nda da 46 (%7) deyim yer aldığı görülmektedir. Her bir katego-

rinin altında yer alan temalara ve bu temalardaki deyimlere ise aşağıda yer alan tablolarda yer verilmiştir.

Araştırmanın “Konuşma Yetisi” kategorisinde yer alan temalara ve bu temalar altında ortaya çıkan deyimlere yönelik bulgulara Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. “Konuşma Yetisi” Kategorisinde Yer Alan Tema ve Deyimler

Kategori	Tema	f %	Deyimler
Konuşma Yetisi	Konuşma, Sohbet Etme, Anlatma	32 %35	Ağzına almak, ağzı oynamak, baş başa vermek, bir çift sözü olmak, bir şey söylemek, dağarcığındakini çıkarmak, demek istemek, dile gelmek, dile getirmek, dili açılmak, dili alışmak, dili çözülmek, dili varmak, diyalog kurmak, dünya kelamı etmek, fikir yürütmek, içini boşaltmak, içini dökmek, ifade vermek, iki çift laf (lakırtı veya söz) etmek, iki satır laf etmek (konuşmak), kafa kafaya vermek, laf atmak, laf etmek, lakırtı etmek, meram (meramını) anlatmak, merhaba etmek, mülakat vermek, ortaya atmak, söz etmek, söz sahibi olmak, (biriyle) temas etmek
	Çeşitli Sebeplerle Konuş(a)mama	34 %37	Adını ağzına almamak, ağza almamak, ağzı dili bağlanmak, ağzı kilitlenmek, ağzı dili (ağzı) kurumak, ağzı varmamak, (birinin) ağzını bıçak açmamak, boğazına bir yumruk tıkanmak (gelip oturmak), boğazında düğümlemek, (birinin) çenesini bıçak açmamak, demeye kalmamak, dili ağırlaşmak, dili boğazına akmak, dili dolaşmak, dili dönmek, dili tutulmak, dilini yutmak, dilinin ucuna gelmek, dudağının ucuna gelmek, ek bent olmak, (birinde) hoşafın yağı kesilmek, iki lafı (sözü) bir araya getirememek, laf düşmemek, lafı ağzında gevelemek, lafı ağzında kalmak, lakırtısı ağzında kalmak, lakırtıyı ezip büzmek, mars olmak, nutku tutulmak, (birine) söz düşmemek, sözü ağzında gevelemek, sözü ağzında kalmak, taş kesilmek, yüzüne bir daha bakmamak
	Başkasını Konuştur(ma)ma	25 %28	Ağız açtırmamak, ağzına gem vurmak, ağzına tıkmak, (birinin) ağzından kapmak, (birinin) ağzını bağlamak, (birinin) ağzını dilini bağlamak, (birinin) ağzını kapamak, (birinin) ağzını tıkamak, bülbül gibi konuşurmak (söyletmek), (birinin) çenesini açtırmak, çenesini kapatmak, dile getirmek, gık dedirtmemek, lafı ağzına tıkamak, lafı ağzında bırakmak, lafını kesmek, lakırtıyı ağzına tıkamak, lâl etmek, mat etmek, sıygaya çekmek, sözü ağzına tıkamak, sözü ağzında bırakmak, sözü ağzından almak, sözü kesmek, sözünü kesmek

Tablo 1’de görüldüğü gibi “Konuşma Yetisi” kategorisinde üç temaya yer verilmiştir. Bu temalardan “Konuşma, Sohbet Etme, Anlatma”da 32, “Çeşitli Sebeplerle Konuş(a)mama”da 34 ve “Başkasını Konuştur(ma)ma”da 25 deyim tespit edilmiş, böylece bu kategoride toplam 91 deyim ortaya çıkmıştır. Temalarda yer alan deyimlere yönelik açıklama örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

“diyalog kurmak: anlaşma ve uyum sağlayacak yolda karşılıklı konuşmak.”
(KSA)

“kafa kafaya vermek: iki veya birkaç kişi bir kenara çekilip konuşmak.” (KSA)

“boğazında düğümlenmek: söylemek istediğini heyecan veya üzüntü yüzünden diyememek.” (ÇSK)

“dili ağırlaşmak: hastalık sebebiyle güçlükle söz söyleyebilmek, güçlükle konuşmak.” (ÇSK)

“lafı ağızına tıkamak: birinin rahatça konuşmasını engelleyip susturmak, söylemesine imkân tanımamak.” (BK)

“sözü ağızından almak: birinin söylemekte olduğu şeyi bitirtmemek.” (BK)

Araştırmanın “Konuşma Aşaması” kategorisinde yer alan temalara ve bu temalar altında ortaya çıkan deyimlere yönelik bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. “Konuşma Aşaması” Kategorisinde Yer Alan Tema ve Deyimler

Kategori	Tema	f %	Deyimler
Konuşma Aşaması	Konuşmayı Başlatma	10 %26	Ağız (ağızını) açmak, ayak tutmak, bahis açmak, (bir şeyden) dem vurmak, (bir şeyden) kapı açmak, laf açmak, söz açmak, söz almak, söze başlamak, uvertür yapmak
	Konuşmayı Bitirme	10 %26	Bahsi kapamak, bıçak gibi kesilmek, lafı bağlamak, lakırtıyı kesmek, son noktayı koymak, söze son vermek, sözü bağlamak, sözü kesmek, sözünü bağlamak, yekûn çekmek
	Konuyu Yönlendirme	18 %48	Ayraç açmak, bahsi tazelemek, gönderme yapmak, kaçak güreşmek, kapı yapmak, (birinin) kulağını doldurmak, lafı değiştirmek, parantez açmak, polemiğe kaçmak, sadede gelmek, söz düşürmek, söz sözü açmak, sözü çevirmek, sözü dağıtmak, şahsiyat yapmak, şahsiyata dökmek, topu taca atmak (bırakmak), (bir şey, bir) vadiye dökülmek

Tablo 2’de görüldüğü gibi “Konuşma Aşaması” kategorisinde üç temaya yer verilmiştir. Bu temalardan “Konuşmayı Başlatma”da 10, “Konuşmayı Bitirme”de 10 ve “Konuyu Yönlendirme”de de 18 deyim tespit edilmiş, böylece bu kategoride toplam 38 deyim ortaya çıkmıştır. Temalarda yer alan deyimlere yönelik açıklama örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

“bahis açmak: belli bir konuda konuşmaya başlamak.” (KBA)

“söze başlamak: konuşmaya başlamak, bir konuya girmek.” (KBA)

“sözünü bağlamak: konuşmasını bitirmek için son sözlerini söylemek.” (KBİ)

“yekûn çekmek: konuşmaya son vermek.” (KBİ)

“gönderme yapmak: konuşurken veya yazarken başka kaynak veya olaylarla bağlantı kurmak.” (KY)

“söz sözü açmak: bir konudan konuşurken hemen arkasından türlü konulara geçmek.” (KY)

Araştırmanın “İçerik” kategorisinde yer alan temalara ve bu temalar altında ortaya çıkan deyimlere yönelik bulgulara Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. “İçerik” Kategorisinde Yer Alan Tema ve Deyimler

Kategori	Tema	f %	Deyimler
İçerik	Boş/Gereksiz ve Gelişigüzel Konuşma	28 %30	Ağız kalabalığına getirmek, ağız tamburası çalmak, ağzına geleni söylemek, ahkâm kesmek, ayıya kaval çalmak, başını ağrıtmak, car cur etmek, caz yapmak, çene yormak, dereden tepeden konuşmak, ezbere konuşmak, felsefe yapmak, gazel okumak, hariçten gazel okumak (atmak), her kafadan bir ses çıkmak, laf kaynayıp gitmek, lafa boğmak, lafi sulandırmak, laga luga etmek (yapmak), laklak etmek, masal okumak (anlatmak), mesnetsiz atmak, papazlık etmek, söz ayağa düşmek, sözün ardi boşa çıkmak, şundan bundan konuşmak, tantana yapmak (etmek), yave okumak
	Tutarsız Konuşma	5 %5	Abuk sabuk konuşmak, ağız değiştirmek, bir dediği bir dediğini tutmamak, tenakuza düşmek, tezada düşmek
	Yalan Konuşma	23 %24	Alçaktan uçmak, bir ayak üstünde bin yalan söylemek, bir ayak üstünde kırk yalanın belini bükmek, desteksiz atmak, işkembeden atmak (söylemek), kafadan atmak, karından konuşmak (söylemek), katakulli okumak, kendi ağzıyla tutulmak, kıtır atmak, kurusıkı atmak, mantar atmak, martaval atmak (okumak), maval okumak, mavra atmak (sıkmak), palavra atmak (savurmak, sıkmak), partal atmak, rol kesmek, yalan atmak (kıvırmak), yalan yere yemin etmek, yalana şerbetli olmak, yalancı çıkmak, (birinin) yalancısı olmak
	Açık ve Net Konuşma	13 %14	Acı söylemek, ağzından baklayı çıkarmak, baklayı ağzından çıkarmak, boş konuşmamak, bülbül gibi söylemek, dilinin altındaki baklayı çıkarmak, dobra dobra konuşmak, eteğindeki taşı dökmek, imana gelmek, iyiye iyi kötüye kötü demek, malumu ilam etmek, sözünü esirgememek (sakinmemek), tane tane söylemek (konuşmak)
	Kapalı Konuşma	12 %13	Ağız yaymak, (bir şeyi) ağzında gevelemek, akım derken bokum demek, bilmece gibi konuşmak, dili sürçmek, dilinin altında bir şey olmak, mırın kırın etmek, ortadan söylemek, ortaya balgam atmak, ortaya konuşmak, şakaya getirmek, yuvarlak konuşmak
	(Biriyle) Aynı Şeyleri Konuşma	7 %7	Ağız birliği etmek, (birinin) ağzını kullanmak (satmak), aynı ağız kullanmak, aynı telden çalmak, birbirinin ağzına tükürmek, hep bir ağız olmak, söz birliği etmek
	Metne Dayalı Konuşma	7 %7	Dikte etmek, ezber okumak, ezberden okumak, ezbere anlatmak, konferans vermek, nutuk vermek, vaaz vermek

Tablo 3’e göre “İçerik” kategorisinde yedi temaya yer verilmiştir. Bu temalardan “Boş/Gereksiz ve Gelişigüzel Konuşma”da 28, “Tutarsız Konuşma”da 5, “Yalan Konuşma”da 23, “Açık ve Net Konuşma”da 13, “Kapalı Konuşma”da 12, “(Biriyle) Aynı Şeyleri Konuşma”da 7 ve “Metne Dayalı Konuşma”da da 7 deyim

tespit edilmiş, böylece bu kategoride toplam 95 deyim ortaya çıkmıştır. Temalarda yer alan deyimlere yönelik açıklama örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

“laga luga etmek (veya yapmak): boş konuşmak.” (BGK)

“tantana yapmak (etmek): gereksiz yere, boşu boşuna konuşmak.” (BGK)

“ağız değiştirmek: önce söylediğini başka türlü anlatmak.” (TK)

“bir dediği bir dediğini tutmamak: söyledikleri birbirine uymamak, tutarsız konuşmak.” (TK)

“katakulli okumak: yalan söylemek, palavra atmak.” (YK)

“partal atmak: yalan söylemek.” (YK)

“baklayı ağzından çıkarmak: açık söylemekten kaçındığı bir sorunu sonunda açıklamak.” (ANK)

“tane tane söylemek (konuşmak): acele etmeden, seslerin hakkını vererek herkesin anlayabileceği gibi konuşmak.” (ANK)

“bilmece gibi konuşmak: açık, anlaşılır bir biçimde konuşmamak.” (KK)

“yuvarlak konuşmak: bir şeyin ayrıntılarını gereği gibi belirtmeden genel konuşmak” (KK)

“aynı ağız kullanmak: aynı şeyi söylemek, aynı düşünceyi ileri sürmek.” (AŞK)

“birbirinin ağzına tükürmek: bir sorunda, bir olayda sözleşmiş gibi ağız birliği yapmak.” (AŞK)

“ezbere anlatmak: okunan bir şeyi olduğu gibi, bozmadan anlatmak.” (MDK)

“nutuk vermek: bir konuda özel olarak hazırlanıp konuşmak.” (MDK)

Araştırmanın “Üslup” kategorisinde yer alan temalara ve bu temalar altında ortaya çıkan deyimlere yönelik bulgulara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4. “Üslup” Kategorisinde Yer Alan Tema ve Deyimler

Kategori	Tema	f %	Deyimler
Üslup	Ağır/Kaba Konuşma	39 %23	(Birin) abdestini vermek, ağır söylemek, ağzına geleni söylemek, ağzına etmek, (birinin) ağzına tükürmek, ağır (ağzını) açmak, ağzını bozmak, ağzını açıp gözünü yummak, (birine) ağzının payını (ölçüsünü) vermek, alabanda vermek, aleyhinde (aleyhine) söylemek (bulunmak), arı gibi sokmak, ateş yağdırmak, atıp (atmak) tutmak, ayıbını yüzüne vurmak, bayramlık ağzını açmak, bela okumak, demediğini bırakmamak (koymamak), dil uzatmak, dili kılıçtan keskin olmak, diliyle sokmak, eteğini başına atmak (sarmak), ileri geri konuşmak (söz etmek, laflar etmek), kalayı basmak, (birinin) kirli çamaşırlarını ortaya dökmek, (biri için) kötü söylemek, (birinin) künyesini okumak, ona buna dil uzatmak, öfkesini kusmak, pek söylemek, sayıp dökmek, sıçır sıvamak, sövüp saymak, söylemediğini bırakmamak, (birinin) terbiyesini vermek, (birinin) üstüne başına etmek, (birine) verip verişirmek, veryansın etmek, (birinin) yüzüne bağırarak
	Uyumsuz/Yersiz Konuşma	49 %29	(Söz) abes kaçmak, açık vermek, ağzına geldiği gibi, ağzına yakışmamak, ağzında bakla ıslanmamak, ağzından çıkamı (çıkan sözü) kulağı duymamak (işitmemek), ağzından çıkmak, ağzından dökülmek, ağzından kaçırarak, altını üstüne getirmek, baltayı taşa vurmak, bam teline basmak (dokunmak), bayağı kaçmak, belsoğukluğuna uğratmak, boş bulunmak, canını sıkmak, cevher yumurtlamak, cin damarına basmak, çam devirmek, çanak tutmak (açmak), çirkin kaçmak, dan dun konuşmak (etmek), dekolte konuşmak, dıriltı çıkarmak (etmek), dile vermek, dili sürçmek, dili uzamak, dilini tutamamak, dilinin cezasını (belasını) çekmek, diliyle tutulmak (yakalanmak), dünya kelamı etmek, gaf yapmak, hafiflik etmek, halt etmek, halt yemek, hariçten gazel okumak (atmak), herze yemek, ileri gitmek, kendini ele vermek, laf atmak, lafa karışmak, pıst demek, pot kırmak, sır vermek (sızdırmak), soğuk düşmek (kaçmak), söze atılmak, söze karışmak, sözünü geri almak, yabana söylemek
	Abartılı Konuşma	16 %9	Ağız satmak, ağız dolu dolu konuşmak, atıp (atmak) tutmak, avurt satmak (avurt zavurt etmek), büyük laf etmek, büyük (söz) söylemek, cart curt etmek, dramatize etmek, mangalda kül bırakmamak, palavra atmak (savurmak, sıkmak), telleyip pullamak, üst perdeden konuşmak, yağlayıp ballandırmak, yüksek perdeden konuşmak, yüksekten atmak, yüksekten konuşmak
	Güzel Konuşma	18 %11	Ağız laf (lakırtı) yapmak, (birini) ağzına baktırmak, ağzından bal damlamak (akmak), ağzından inci saçmak, ağzının içine baktırmak, ağzıyla içmesini bilmek, altan almak, bülbül gibi konuşmak, bülbül gibi şakımak, gönül okşamak, inci(ler) döktürmek, kelimeleri tartarak konuşmak, (birine) koltuk vermek, laf yakıştırmak, lafını bilmek, pes perdeden konuşmak, sözü tartmak, (birinin) türküsunü çağırarak
	Nükteli Konuşma	6 %3	Esprî patlatmak, kırıp geçirmek, nükte yapmak, şaka yapmak, şakaya sığınmak, şakaya vurmak

Türkçedeki Deyimlerde Konuşma Becerisi

İmalı Konuşma	6 %3	Demeye getirmek, laf atmak, laf çakmak (çarptırmak, dokundurmak), mesaj vermek, söz atmak, taş atmak
Ağdalı Konuşma	3 %2	Edebiyat yapmak, istilâh paralamak, lügat paralamak
İsteksiz Konuşma	5 %3	Ağzına kira istemek, diline kira istemek, dilinin ucuyla, dudak ucuyla söylemek, lakırtı ağzından dökülmek
Duruma/ Kişiyeye Göre Konuşma	11 %6	Ağız aramak (yoklamak), ağız etmek, ağız kullanmak, ağız yapmak, (birinin) ağzından kapmak, ağzından lakırtı (laf) almak (çekmek), ağzını aramak (yoklamak), sakalına göre tarak vurmak, taşı gediğine koymak, yüreğini açmak, zarf atmak
Karşılık Verme	18 %11	Cevabı dikmek (dayamak veya yapıştırmak), her lafın altından kalkmak, kürek kadar dili olmak, laf altında kalmamak, laf oturtmak, laf yetiştirmek, lafını yedirmek, lakırtı yetiştirmek, nazire yapmak, pabuç kadar dili olmak, polemige girmek (girişmek), söz altında kalmamak, söz kaldırmamak, söz yetiştirmek, tartışmaya girmek, tepki duymak, tepki göstermek, tepki vermek

Tablo 4'e göre "Üslup" kategorisinde on temaya yer verilmiştir. Bu temalardan "Ağır/Kaba Konuşma"da 39, "Uygunsuz/Yersiz Konuşma"da 49, "Abarlıklı Konuşma"da 16, "Güzel Konuşma"da 18, "Nükteli Konuşma"da 6, "İmalı Konuşma"da 6, "Ağdalı Konuşma"da 3, "İsteksiz Konuşma"da 5, "Duruma/Kişiyeye Göre Konuşma"da 11 ve "Karşılık Verme"de de 18 deyim tespit edilmiş, böylece bu kategoride toplam 171 deyim ortaya çıkmıştır. Temalarda yer alan deyimlere yönelik açıklama örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

"ağzını bozmak: kaba sözler söylemek, küfretmek. (AKK)

"dili kılıçtan keskin olmak: kırıcı ve ağır konuşmak." (AKK)

"dan dun konuşmak (etmek): yerli yersiz, ileri geri konuşmak." (UYK)

"herze yemek: yersiz söz söylemek." (UYK)

"avurt satmak (avurt zavurt etmek): beceremeyeceği şeyleri becerebileceği gibi konuşmak. (ABK)

"mangalda kül bırakmamak: yapamayacağı işleri yapabilirmiş gibi söylemek." (ABK)

"ağzından inci saçmak: birbirinden güzel sözler söylemek." (GK)

"ağzının içine baktırmak: sözlerini seve seve ve dikkatle dinletmek. (GK)

"espri patlatmak: konuşma sırasında, beklenilmedik anda, ortama uygun hoş, nükteli veya ilginç söz söylemek." (NK)

"kırıp geçirmek: tuhaf söz ve davranışlarla herkesi çok güldürmek." (NK)

“laf çakmak (çarptırmak, dokundurmak): üstü kapalı bir biçimde karşısındakine bir şeyler ima etmek.” (İMK)

“taş atmak: birine dolaylı olarak iğneleyici, dokunacak bir söz söylemek.” (İMK)

“ıstılah paralamak: ağdalı, hiç kimsenin anlamadığı bir biçimde konuşmak.” (AĞK)

“lügat paralamak: konuşma dilinde geçmeyen yabancı kelimeler kullanmak, ağdalı konuşmak.” (AĞK)

“ağzına kira istemek: söylemesi beklenen şeyi söylemekte nazlı davranmak.” (İSK)

“dudak ucuyla söylemek: belli belirsiz anlatmak, isteksizce söylemek.” (İSK)

“ağız kullanmak: duruma, ortama göre söz söylemek.” (DKK)

“sakalina göre tarak vurmak: birinin hoşlanacağı biçimde konuşmak veya davranmak.” (DKK)

“her lafın altından kalkmak: genellikle yerme veya hakaret sözlerinin altında kalmayıp cevap verebilmek. (KV)

“laf yetiştirmek: birinin söylediklerine olur olmaz karşılık vermek, çene yarıştırmaya kalkmak. (KV)

Araştırmanın “Konuşma Süresi” kategorisinde yer alan temalara ve bu temalar altında ortaya çıkan deyimlere yönelik bulgulara Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. “Konuşma Süresi” Kategorisinde Yer Alan Tema ve Deyimler

Kategori	Tema	f	Deyimler
Konuşma Süresi	Az Konuşma	11 % 16	Ağızdan (söz, lakırtı) dirhemle çıkmak, bir çift lakırtı etmek, bir söylemek pir söylemek, dili (dilin) döndüğü kadar, dirhemle söylemek (konuşmak), iki çift laf (lakırtı veya söz) etmek, iki lakırtı etmek, ileri geri etmemek, kısa kesmek, lafı kısa kesmek, suyu baştan (başından) kesmek
	Çok Konuşma	40 % 57	(Birinin) başının etini yemek, bin dereden su getirmek, bülbül kesilmek, cart cart ötmek, çene çalmak, çene patlatmak, çene yarıştırmak, çene yarışına girmek, çene yetiştirmek, çenesi açılmak, çenesi durmamak, çenesi düşmek, çenesine vurmak, çenesini açmak, çenesinin bağı çözülmek, dil (diller) dökmek, dil otu yemek, dili bir karış olmak, dili durmamak, içini bayıltmak (kıymak), kafa (kafasını) şişirmek, kafa (kafasını) ütülemek, kafasının etini yemek, konferans çekmek, konuşmaya dalmak, laf anlatmak, lafa dalmak, lafa tutmak, lafı dolandırmak, lafı döndürüp dolaştırmak, lafı uzatmak, lakırtıya boğmak, lakırtıya tutmak, mavra atmak, nefes tüketmek, nutuk atmak (çekmek), sözü uzatmak, tavuk ayağı yemek, tıraşa tutmak, uzun etmek
	(Aynı şeyi) Sık Konuşma	19 % 27	Ağızda sakız gibi çiğnemek, ağzına takılmak, ağzında yaş kalmamak, ağzından düşmemek (düşürmemek), ağzından söz (laf, lakırtı) eksik etmemek, (bir şeyi) anlata anlata bitirememek, bıkkınlık vermek, dilden düşmez olmak, dilden düşürmemek, dile dolamak, dilinde tüy bitmek, dilinden düşürmemek, diline dolamak (takmak), (birinin) diline düşmek, diline pelesenk etmek, diline virt etmek, ısıtıp ısıtıp önüne koymak, papağan gibi tekrarlamak, temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp öne sürmek)

Tablo 5’te görüldüğü üzere “Konuşma Süresi” kategorisinde üç temaya yer verilmiştir. Bu temalardan “Az Konuşma” temasında 11, “Çok Konuşma” temasında 40 ve “(Aynı Şeyi) Sık Konuşma” temasında da 19 deyim tespit edilmiş, böylece bu kategoride toplam 70 deyim ortaya çıkmıştır. Temalarda yer alan deyimlere yönelik açıklama örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

“dirhemle söylemek (konuşmak): çok az veya yavaş konuşmak.” (AK)

“lafı kısa kesmek: söyleyeceğini kısa veya özet olarak belirtmek, az ve öz konuşmak.” (AK)

“çenesi açılmak: durmadan konuşmak, gevezelik etmek.” (ÇK)

“dil otu yemek: çok konuşmak.” (ÇK)

“ağızda sakız gibi çiğnemek: bir söz veya düşüncüyü sık sık tekrarlayıp durmak.” (SK)

“diline dolamak (takmak): aynı şeyi durmadan ve her yerde tekrarlamak.” (SK)

Araştırmanın “Konuşma Dışı Unsurlar” kategorisinde yer alan temalara ve bu temalar altında ortaya çıkan deyimlere yönelik bulgulara Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. “Konuşma Dışı Unsurlar” Kategorisinde Yer Alan Tema ve Deyimler

Kategori	Tema	f %	Deyimler
Konuşma Dışı Unsurlar	Açıklayıcı Sözler	22 %27	Allah (Allah’ı) var, arap olayım, ayıptır söylemesi, bir şeyler bir şeyler, demem o (ki), dilinin ucunda, efendime söyleyeyim, hani yok mu, haşa huzurdan (huzurunuzdan), hatırına bir şey gelmesin, laf aramızda, lafını (lafınızı) balla kestim, ne dese beğenirsin, söylemesi ayıp, söz aramızda, sözüm meclisten dışarı, sözüm yabana, sözünü (sözünüzü) balla kestim, tabiri (tabir) caizse, toprağına ağır gelmesin, uzun lafın kısası, yüzünüze güller
	Tepki Sözleri	36 %45	Açtırma ağzımı, ağzı olan konuşuyor, ağzına sağlık, ağzını hayra aç, amma da yaptın ha, atma Recep din kardeşiyiz, benden günah gitti, benden söylemesi, büyük sözüme tövbe, çevir kazı yanmasın, der oğlu der, dili ensesinden çekilsin, dili kurusun, diline sağlık, dilini kedi (fare) mi yedi, diyecek yok, hâlâ o masal, halebi orada ise arşın burada, köpek yese kudurur, laf ola beri gele, laf olsun âdet yerini bulsun, laf söyledi bal kabağı, laf yok, lakırtısı mı olur, ne denir (dersin), ne söylüyorsun, ötesi var mı, ötesi yok, selamünaleyküm kör kadı, söz bir Allah bir, sözü mü olur, şeytan geçmiş gibi, şeytan geçti, yenilir yutulur değil (olmamak), yok ananın örekesi, yok devenin başı (pabucu veya nalı)
	Sözün Özelliği	8 %10	Ağza (alınmaz) alınmayacak, Arap’ın yalellisi gibi, gün yüzü görmemiş (söz, küfür), makara (gibi), söz götürmek, söz götürmez, yakası açılmadık, yalelli gibi
	Konuşmacının Özelliği	14 %18	Ağzı var dili yok, ağzının perhizi yok, akrep gibi, akşamdan kavur sabaha savur, Allah bir dediğinden başka sözüne inanılmaz, aldı sazi eline, dediğim dedik öttürdüğüm (çalduğım) düdüğ, dili pabuç kadar, don yağı gibi, fırıldak gibi, içi dışı bir (olmak), özü sözü bir (olmak), sözü sohbeti yerinde, sözünün eri

Tablo 6’da görüldüğü üzere “Konuşma Dışı Unsurlar” kategorisinde dört temaya yer verilmiştir. Bu temalardan “Açıklayıcı Sözler” temasında 22, “Tepki Sözleri” temasında 36, “Sözün Özelliği” temasında 8 ve “Konuşmacının Özelliği” temasında da 14 deyim belirlenmiş, böylece bu kategoride toplam 80 deyim ortaya çıkmıştır. Temalarda yer alan deyimlere yönelik açıklama örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

“ayıptır söylemesi: 1) “bunu söylemek size karşı saygısızlık olacak ancak söylemek zorundayım” anlamında özür dilemek için kullanılan bir söz. 2) “övünmek gibi olmasın ama” anlamında kullanılan bir söz.” (AS)

“tabiri (tabir) caizse: 1) “sözün özünü söylemek gerekirse” anlamında kullanılan bir söz: “ 2) “diğer bir deyişle, şöyle söylemek uygunsa” anlamında kullanılan bir söz.” (AS)

“ağız olan konuşuyor: “konuyla ilgisi olmayan, bilir bilmez herkesin söyleyecek sözü var” anlamında kullanılan bir söz.” (TS)

“laf ola beri gele!: konuşulan konu ile ilgili olmayan bir söz söylendiğinde veya bir sorun tartışılırken ilgisiz bir şey ifade edildiğinde söylenen bir söz.” (TS)

“ağza alınmaz (alınmayacak): söylenmesi ayıp, çirkin (söz, küfür).” (SÖ)

“makara gibi: aralıksız (konuşma).” (SÖ)

“dili pabuç kadar: saygısızca ve gönül kırıcı bir biçimde konuşan.” (KÖ)

“sözü sohbeti yerinde: güzel, oyalayıcı, kırmadan konuşan.” (KÖ)

Araştırmanın “Ses Tonu” kategorisinde yer alan temalara ve bu temalar altında ortaya çıkan deyimlere yönelik bulgulara Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. “Ses Tonu” Kategorisinde Yer Alan Tema ve Deyimler

Kategori	Tema	f %	Deyimler
Ses Tonu	Konuşmayıp Susma	32 %65	Ağız dil vermemek, ağzına kilit takmak (vurmak), ağzına taş almak, ağızdan çıt çıkmamak, ağzını kapamak (kilitlemek), ağzını kiraya vermek, ağzını mühürlemek, ağzını sıkı (pek) tutmak, ağzını toplamak, ağzını tutmak, çenesini tutmak, çıt (çıtını) çıkarmamak, çıtı çıkmamak, dil ağız vermemek, dili durmak, diline sağlam olmak, dilini kesmek (kesip oturmak), dilini tutmak, don yağının tortusu gibi kalmak (oturmak), dut yemiş bülbüle dönmek, gık dememek (gıki çıkmamak), meskut geçmek, sakit kalmak, ser verip sır vermemek, ses çıkarmamak (etmemek), (birinin) sesi çıkmamak (kesilmek), sesini çıkarmamak, sesini kesmek, (birinin) sesi soluğu çıkmamak (kesilmek), sır tutmak (saklamak), suspus olmak, sükutla geçiştirmek
	Alçak Sesle Konuşma	11 %23	Ağız ağıza vermek (konuşmak), alt perdeden konuşmak, fiskos etmek, genizden konuşmak (çıkarmak), içinden konuşmak, karnından konuşmak (söylemek), kulağına fısıldamak, kulağına söylemek, pes perdeden konuşmak, sesini kısmak, sufle etmek
	Yüksek Sesle Konuşma	6 %12	Diskur geçmek (çekmek), fetva vermek, hart hurt etmek, kameti artırmak, sesini yükseltmek, yüksek perdeden konuşmak

Tablo 7’ye göre “Ses Tonu” kategorisinde üç temanın ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan “Konuşmayıp Susma” temasında 32, “Alçak Sesle Konuşma” temasında 11 ve “Yüksek Sesle Konuşma” temasında 6 deyim belirlenmiş, böylece bu kategoride toplam 49 deyim tespit edilmiştir. Temalarda yer alan deyimlere yönelik açıklama örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

“ağızına taş almak: söze karışmayıp susmak.” (KS)

“dut yemiş bülbüle dönmek: neşe ve konuşkanlığını yitirmek, susmak.” (KS)

“fiskos etmek: başkalarının bulunduğu yerde birkaç kişi gizlice, alçak sesle konuşmak.” (ASK)

“kulağına fısıldamak: çok alçak ve hafif bir ses tonuyla kulağına eğilip bir şeyler söylemek.” (ASK)

“hart hurt etmek: korkutmak amacıyla sert ve yüksek sesle konuşmak.” (YSK)

“kameti artırmak: yüksek sesle konuşmak.” (YSK)

Araştırmanın “Konuşma Ortamı” kategorisinde yer alan temalara ve bu temalar altında ortaya çıkan deyimlere yönelik bulgulara Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8. “Konuşma Ortamı” Kategorisinde Yer Alan Tema ve Deyimler

Kategori	Tema	f %	Deyimler
Konuşma Ortamı	Hakkında Konuşulma	28 %61	Ağızdan ağıza dolaşmak (geçmek), ağza (ağızlara) düşmek, (birinin, birilerinin) ağızına düşmek, (birinin) ağızına sakız olmak, (bir söz, birilerinin) ağızında çalkalanmak, (...) aşağı (...) yukarı, bahsi geçmek, dile (dillere) düşmek, dile gelmek, dilinden kurtulamamak, dillerde dolaşmak (gezmek), dillere destan olmak, (birinin) kulağını çınlatmak, laf çıkmak, lafını etmek, laf olmak, lakırtısını etmek, lehinde söylemek, meskut kalmak, rivayet olunmak (edilmek), söz çıkmak, söz konusu edilmek, söz konusu olmak, söz olmak, sözü açılmak, sözü edilmek, sözü geçmek, zikri geçmek
	Arkasından Konuşma	18 %39	Arkadan söylemek, arkasından atmak (konuşmak), ayağına ip takmak, dedikodu çıkarmak, fişek salıvermek, fitne fesat çıkarmak, kundak sokmak (koymak), laf çıkarmak, laf taşımak, laf yapmak, lakırtı çıkarmak, lakırtı taşımak, müzevirlik etmek, söz çıkarmak, söz götürmek, (birini) tefe koymak, tefe koyup çalmak, tezviri çıkarmak

Tablo 8’e göre “Konuşma Ortamı” kategorisinde iki temanın ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan “Hakkında Konuşulma” temasında 28 ve “Arkasından Konuşma” temasında 18 deyim belirlenmiş, böylece bu kategoride toplam 46 deyim tespit edilmiştir. Temalarda yer alan deyimlere yönelik açıklama örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

“dillerde dolaşmak (gezmek): her yerde kendisinden söz edilmek.” (HK)

“söz konusu olmak: üzerinde konuşulmak, bahis konusu olmak, bahis mevzusu olmak.” (HK)

“arkadan söylemek: kendisi bulunmadığı bir yerde bir kimseyi çekiştirmek, dedikodusunu yapmak.” (ARK)

“müzevirlik etmek: söz getirip götürmek, ara bozmak.” (ARK)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada TDK Türkçe Sözlük'te yer alan ve temel dil becerilerinden konuşmayla ilgili/bağlantılı olduğu düşünülen deyimlerin çeşitli kategoriler altında ele alınması amaçlanmış, tarama sonucu ortaya çıkan 621 deyim çalışmanın veri kaynağını oluşturmuştur. Ancak bazı deyimlerin birden fazla anlamı olduğundan (örneğin “*ağız açmak*” deyimini hem “konuşmaya başlamak” hem de “ağır sözler söylemeye başlamak” anlamında kullanılmaktadır) ve bu anlamların farklı kategoriler/temalar altında değerlendirilmesi daha uygun görüldüğünden bulgular bölümündeki sayısal veriler 640 deyim üzerinden sunulmuştur. Çalışmada birden fazla temada yer alan deyimler ise *ağız (ağzını) açmak*, *ağzına geleni söylemek*, *(birinin) ağzından kapmak*, *atıp (atmak) tutmak*, *dile gelmek*, *dile getirmek*, *dili sürçmek*, *dünya kelamı etmek*, *hariçten gazel okumak (atmak)*, *iki çift laf (lakırtı veya söz) etmek*, *karnından konuşmak (söylemek)*, *mavra atmak*, *palavra atmak (savurmak, sıkmak)*, *pes perdeden konuşmak*, *söz götürmek*, *sözü kesmek*, *yüksek perdeden konuşmak (f=2)* ve *laf atmak (f=3)* şeklinde ortaya çıkmıştır.

Araştırmada ortaya çıkan sekiz kategoriden biri olan “Üslup” kategorisinin en fazla temanın (f=10) ve deyim (f=171; %27) yer aldığı kategori olduğu görülmektedir. Bu kategori altındaki temalar “Ağır/Kaba Konuşma”, “Uygunsuz/Yersiz Konuşma”, “Abartılı Konuşma”, “Güzel Konuşma”, “Nükteli Konuşma”, “İmalı Konuşma”, “Ağdalı Konuşma”, “İsteksiz Konuşma”, “Duruma/Kişiyeye Göre Konuşma” ve “Karşılıklı Verme” şeklinde belirlenmiş, en fazla deyim (f=49) ile “Uygunsuz/Yersiz Konuşma” (f=39) olduğu tespit edilmiştir. Hem uygunsuz/yersiz hem de ağır/kaba konuşmalar, muhatapları/dinleyiciler tarafından istenmeyecek konuşma biçimleri olarak düşünülebileceğinden üslup kategorisindeki deyimlerin daha çok olumsuz üslup şeklinde karşımıza çıktığı söylenebilir.

“İçerik” kategorisi tema ve deyim sayısı bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Bu kategoride yedi tema altında 95 deyim (%15) tespit edilmiştir. “İçerik” kategorisindeki temalar “Boş/Gereksiz ve Gelişigüzel Konuşma”, “Tutarsız Konuşma”, “Yalan Konuşma”, “Açık ve Net Konuşma”, “Kapalı Konuşma”, “(Biriyle) Aynı Şeyleri Konuşma” ve “Metne Dayalı Konuşma” şeklinde sıralanmış, bu temalardaki deyimlerde de üslup kategorisinde olduğu gibi olumsuz çağrışım yapan deyimlerin öne çıktığı görülmüştür. Zira kategoride yer alan 95 deyim (28’inin boş/gereksiz, gelişigüzel konuşma, 23’ünün de yalan konuşma (f=51) gibi kişilerin çok da duymak/dinlemek istemeyecekleri konuşma içeriklerine sahip olduğu görülmektedir.

Araştırmada “Konuşma Yetisi” kategorisi adı altında 91 deyim (%14) ve üç temanın yer aldığı görülmektedir. “Konuşma, Sohbet Etme, Anlatma”, “Çeşitli Sebeplerle Konuş(a)mama” ve “Başkasını Konuştur(ma)ma” şeklinde sıralanan bu temalarda yer alan deyim sayılarının da birbirine yakın olduğu söylenebilir. “Konuşma Dışı Unsurlar” kategorisinde ise dört tema ve 80 deyim (%13) yer almaktadır. Bu kategori altındaki temalar “Açıklayıcı Sözler”, “Tepki Sözleri”, “Sözün Özelliği” ve “Konuşmacının Özelliği” şeklinde oluşturulmuştur. Bu kategoride 36 deyimle en fazla deyim yer aldığı “Tepki Sözleri” teması, herhangi bir konuşma karşısında konuşmacıyla veya içerikle ilgili olumlu-olumsuz düşüncelerin dile getirildiği deyimleri içeren tema olarak ön plana çıkmıştır.

En fazla deyim yer aldığı (f=70, %11) başlıklardan biri olan “Konuşma Süresi” kategorisinde üç temaya yer verilmiştir. Bu temalardan “Az Konuşma” temasında 11, “Çok Konuşma” temasında 40 ve “(Aynı Şeyi) Sık Konuşma” temasında ise 19 deyim tespit edilmiştir. Az konuşma (%16) ve çok konuşmayla (%57) ilgili deyim sayılarındaki belirgin farkı, araştırmanın ilginç sonuçlarından biri olarak yorumlamak mümkündür. Hatta her ne kadar farklı zaman dilimlerinde de olsa “aynı şeyin sık konuşulması”, çok konuşma eylemiyle birlikte düşünüldüğünde bu farkın daha da belirgin hâle geleceği söylenebilir.

Diğer kategorilere oranla bünyesinde daha az deyim barındıran kategorilerden “Ses Tonu”nda 49 deyim (%8) yer aldığı görülmektedir. Bu kategorideki temalar “Konuşmayıp Susma”, “Alçak Sesle Konuşma” ve “Yüksek Sesle Konuşma” şeklinde sıralanmış, 32 deyim bulunduğu “Konuşmayıp Susma” teması bu kategoride belirgin bir farkla (%65) öne çıkmıştır. “Konuşma Ortamı” kategorisinde de “Hakkında Konuşulma” ve “Arkasından Konuşma” şeklindeki iki temada toplam 46 deyim (%7) tespit edilmiştir. Araştırmada ortaya çıkan konuşma kategorilerinden sonuncusu olan ve 38 deyim (%6) yer aldığı “Konuşma Aşaması”nda üç temaya yer verilmiştir. Bu temalardan “Konuşmayı Başlatma” ve “Konuşmayı Bitirme”de onar ve “Konuyu Yönlendirme”de de 18 olmak üzere birbirine yakın sayılarda deyimlerin yer aldığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak bu araştırmanın kapsamı Türkçedeki deyimlerde konuşma becerisiyle sınırlandırılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda konuşma becerisinin atasözlerinde ne şekilde işlendiğiyle ilgili çalışmalar gerçekleştirilebilir. Yine çeşitli edebî eserlerindeki söz varlığı unsurlarını ele alan çalışmalarda konuşma becerisiyle ilgili deyimlerin hangi oranda olduğuyla ilgili tespitler de yapılabilir. Bununla birlikte konuşma dışındaki okuma, yazma ve dinleme temel dil becerilerinin deyimlerde nasıl ele alındığıyla ilgili yapılabilecek çalışmaların da alanyazına katkı sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ağca, H. (2001). *Sözlü ve Yazılı Anlatımda Türkçenin Kullanımı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Akbayır, S. (2014). *Nasıl Konuşabilirim? Sözü ve Sesin İncelikleri*. Ankara: Pegem.
- Aktaş, Ş. (2010). Dilin doğru ve güzel kullanımı üzerine. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 37-42.
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2004). *Yazılı ve Sözlü Anlatım-Kompozisyon Sanatı*. Ankara: Akçağ.
- Akyol, H. (2006). *Yeni Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Kök.
- Arslan, A. (2012). Kutadgu Bilig’de dinleme ve konuşma becerisine ilişkin sözler. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (7), 1-16.
- Baltaş, Z. ve Baltas, A. (1998). *Bedenin Dili*. İstanbul: Remzi.
- Batur, Z. (2012). Divânü Lûgati’t-Türk’te anlama ve anlatma becerilerine ilişkin örnekler. *Turkish Studies*, 7 (2), 219-231.
- Calp, M. (2010). *Özel Eğitim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi*. Ankara: Nobel.
- Cansız- Aktaş, M. (2015). Nitel Veri Toplama Araçları. Mustafa Metin (Ed.), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 337-371). Ankara: Pegem.
- Creswell J. W. (2014). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Demir, S. B. (Çev. Ed.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çifçi, S. ve Alevli, O. (2013). Mantıku’t-Tayr’da temel dil becerilerinin kullanımı. *Turkish Studies*, 8 (4), 525-542.
- Dervişoğlu, İ. ve Yılmaz, M. Y. (2005). *Güzel ve Etkili Konuşma*. İstanbul: Papatya.
- Doğan, Y. (2009). Konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik etkinlik önerileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 185-204.
- Erdem, İ. (2013). Konuşma Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme. Abdurrahman Güzel, Halit Karatay (Ed.), *Türkçe Öğretimi El Kitabı* içinde (s. 181-220). Ankara: Pegem.
- Gariper, C. (2013). Sözlü Anlatım. Nurettin Demir, Emine Yılmaz (Ed.), *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım* içinde (s. 289-300). Ankara: Nobel.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2014). *Anlatma Teknikleri-2: Uygulamalı Konuşma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller*. Ankara: Pegem.
- Güneş, F. (2015). Konuşma Öğretiminde Uygulanan Yaklaşım ve Modeller. Abdullah Şahin (Ed.), *Konuşma Eğitimi-Yöntemler Etkinlikler* içinde (s. 151-176). Ankara: Pegem.
- Hamidov, H. (2006). Türkçe deyimlerin anlam özellikleri: Konuşma ile ilgili deyimler. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 22, 39-45.
- İşcan, A. (2015). İletişim, Konuşma ve Konuşmayla İlgili Temel Kavramlar. Abdullah Şahin (Ed.), *Konuşma Eğitimi-Yöntemler Etkinlikler* içinde (s. 1-27). Ankara: Pegem.

Türkçedeki Deyimlerde Konuşma Becerisi

- Karaalioglu, S. K. (1976). *Sözlü-Yazılı Kompozisyon Konuşmak ve Yazmak Sanatı*. İstanbul: İnkılap ve Aka.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kavcar, C., Oğuzkan, A. F. ve Aksoy, Ö. (2011). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Anı.
- Koç, S. (2011). Sözlü Anlatım. Salih Gülerer (Ed.), *Üniversiteler İçin Dil ve Anlatım içinde* (s. 393-548). Ankara: Gazi.
- Köse, E. (2010). Bilimsel Araştırma Modelleri. Remzi Y. Kıncal (Ed.). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde* (s. 97- 120). Ankara: Nobel.
- Kurudayıoğlu, M. (2011). *Konuşma Eğitimi*. İstanbul: Kriter.
- Onan, B. (2011). Türk atasözlerinde dil farkındalığı ve işlevsel dil kullanımı. *Millî Folklor*, 23 (91), 91-100.
- Onan, B. ve Özçakmak, H. (2014). Türkçe deyimlerde dil farkındalığı ve işlevsel dil kullanımı. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2 (1), 1-22.
- Öz, M. F. (2011). *Uygulamalı Türkçe Öğretimi*. Ankara: Anı.
- Özdemir, E. (2014). *Anlatım Sanatı*. Ankara: Bilgi.
- Pilav, S. ve Ünal, Ş. (2012). *Eğitim Fakülteleri İçin Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Nobel.
- Sarıkaya, B. (2017). İletişim. Ahmet Akçay, Sami Baskın (Ed.), *Etkinliklerle Hafta Hafta Konuşma Eğitimi içinde* (s.1-24). Ankara: Anı.
- Sever, S. (2011a). Sözlü Anlatım (Konuşma). Ş. Dilek Belet (Ed.), *Türkçe Sözlü Anlatım içinde* (s. 109-131) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Sever, S. (2011b). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı.
- Şahin, A. ve Aydın, G. (2015). *Konuşmada Beden Dili*. Abdullah Şahin (Ed.), *Konuşma Eğitimi-Yöntemler Etkinlikler içinde* (s. 225-234). Ankara: Pegem.
- Şahin, Ç. (2010). Verilerin Analizi. Remzi Y. Kıncal (Ed.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde* (s. 181-217). Ankara: Nobel.
- Taşer, S. (2015). *Konuşma Eğitimi*. İstanbul: Pegasus.
- TDK. (2010). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Temizkan, M. (2013). Konuşma Becerisi. Fahri Temizyürek, İlhan Erdem, Mehmet Temizkan (Ed.), *Konuşma Eğitimi Sözlü Anlatım içinde* (s. 199-238). Ankara: Pegem.
- Temizyürek, F. (2013). Konuşma Türleri. Fahri Temizyürek, İlhan Erdem, Mehmet Temizkan (Ed.), *Konuşma Eğitimi Sözlü Anlatım içinde* (s. 171-198). Ankara: Pegem.
- Topçuoğlu-Ünal, F. ve Özden, M. (2014). *Diksiyon ve Konuşma Eğitimi*. Ankara: Pegem.
- Ünal, Ş. (2003). *Kişisel Gelişim Teknikleriyle Sözlü Anlatım*. Ankara: Nobel.
- Vural, B. (2004). *Toplum Önünde Etkili ve Başarılı Konuşma*. İstanbul: Hayat.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri-Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ.

- Yalçın, C. (1989). *Güzel Konuşma Yazma Kılavuzu*. Ankara: Yalçın Emel.
- Yazıcı, H. (2015). Kişiler Arası İlişkilerde Sözsüz İletişim. Alim Kaya (Ed.), *Kişiler Arası İlişkiler ve Etkili İletişim* içinde (s. 157-172). Ankara: Pegem.
- Yenen-Avcı, Y. (2015). Konuşma sanatı ve gülistan. *International Journal of Languages' Education and Teaching, UDES 2015 Özel Sayısı*, 2788-2802.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yüksel, A. H. (2016). Konuşma ve Dinleme. Uğur Demiray (Ed.), *Etkili İletişim* içinde (s.133-188). Ankara: Pegem.

Çalışmada Yer Alan Kısaltmalar

- vb.: ve benzeri
- vd.: ve diğerleri
- Ed.: Editör
- Çev. Ed. : Çeviri Editörü
- TDK: Türk Dil Kurumu
- KSA: Konuşma, Sohbet Etme, Anlatma
- ÇSK: Çeşitli Sebeplerle Konuş(a)mama
- BK: Başkasını Konuştur(ma)ma
- KBA: Konuşmayı Başlatma
- KBİ: Konuşmayı Bitirme
- KY: Konuyu Yönlendirme
- BGK: Boş/Gereksiz ve Gelişigüzel Konuşma
- TK: Tutarsız Konuşma
- YK: Yalan Konuşma
- ANK: Açık ve Net Konuşma
- KK: Kapalı Konuşma
- AŞK: (Biriyle) Aynı Şeyleri Konuşma
- MDK: Metne Dayalı Konuşma
- AKK: Ağır/ Kaba Konuşma
- UYK: Uygunsuz/ Yersiz Konuşma
- ABK: Abartılı Konuşma
- GK: Güzel Konuşma
- NK: Nükteli Konuşma
- İMK: İmalı Konuşma

Türkçedeki Deyimlerde Konuşma Becerisi

AĞK: Ağdalı Konuşma

İSK: İsteksiz Konuşma

DKK: Duruma/ Kişiyeye Göre Konuşma

KV: Karşılık Verme

AK: Az Konuşma

ÇK: Çok Konuşma

SK: (Aynı Şeyi) Sık Konuşma

AS: Açıklayıcı Sözler

TS: Tepki Sözleri

SÖ: Sözün Özelliği

KÖ: Konuşmacının Özelliği

KS: Konuşmayı Susma

ASK: Alçak Sesle Konuşma

YSK: Yüksek Sesle Konuşma

HK: Hakkında Konuşulma

ARK: Arkasından Konuşma